

„...MAGYARORSZÁG ÉS A SZOVJET-UNIO KÖZÖTT A HADIÁLLAPOT BEÁLLOTT”

Egy döntés politikai háttéréről

Az elmúlt mintegy másfél évtized alatt öröndetesen megnőtt a Magyarország második világháborús szerepét vizsgáló, elemző publikációk száma. Monográfiák, tanulmánykötetek, tanulmányok és cikkek vizsgálják az 1939 és 1945 közötti magyar történelem kül-, katonai-, gazdaság- és belpolitikai eseményeit. Hadtörténeti feldolgozások igyekeznek képet adni a magyar királyi honvédség háborús szerepéről, a honvédség szervezeti és létszámviszonyainak alakulásáról, a katonai vezetés elképzeléseiről, szerepéről.

A publikációk ezen öröndetesen tekinthető gyarapodása mellett fel-tűnő viszont, hogy a magyar történészek, hadtörténészek szinte alig foglalkoznak egy, csak látszólagosan periférikusnak tűnő részletkérdéssel, Magyarország-nak a Szovjetunió elleni hadműveletekbe történt bekapcsolódásával, illetve annak közvetlen előzményeivel. Végignézve a különböző műfajú és színvonalú publikációkon azt kell tapasztalnunk, hogy a történészek, hadtörténészek döntő többsége kritika nélkül elfogadja és veszi át azt a lassan ötven esztendő-s állítást, miszerint Magyarország 1941. június 27-én hadat üzent a Szovjetunió-nak, s tette mindezt Bárdossy László miniszterelnök¹ a kormány nevében, törvénytelenül.²

Írásomban ezt az alig vizsgált kérdést igyekszem körüljárni, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy megvizsgáljam és választ adjak azon állításokra, melyek szerint a Szovjetunió elleni magyar hadbalépés az érvényes törvények kiját-szásával történt és az hadüzenet volt.

Az 1941-es esztendő elején az addig még jónak, bár felhőtlennek nem tűnő német—szovjet viszony egyre inkább elmérgesedett, kiéleződött. Az 1939-es lengyelországi hadjárat hetei alatt szinte szövetségesként fellépő két hatalom politikai, katonai és gazdasági érdekei egyre inkább ellentétbe kerültek egy-mással, nagyhatalmi elképzeléseik keresztezni látszottak egymásét. Ennek a viszony-nak az alakulása, egyértelmű romlása Magyarországot is érintette. A magyar politikai és katonai vezetés aggódva figyelte az országot, annak hely-zetét bármikor könnyen befolyásolható eseményeket.

Magyarország a Kárpátalja 1939 márciusában történt visszacsatolását követő-en a Szovjetunióval szomszédos országgá vált és mint ilyen nem lehetett érzé-ketlen a térség két meghatározó nagyhatalma — a Német Birodalom és a Szovjetunió — viszonyában bekövetkező változásokra.

A magyar királyi Honvéd Vezérkar főnöke, Werth Henrik gyalogsági tá-bornok,³ illetékes osztályai révén állandóan figyelemmel kísérte az események

¹ Bárdossy László (Szombathely, 1890. december 10 — Budapest, 1946. január 10.). jogász, diplomata, politikus. Miniszterelnök 1941. április 3 — 1942. március 7., külügyminiszter 1941. feb-ruár 4 — 1942. március 7.

² A teljesség igénye nélkül csak néhány munka: Magyarország történeti kronológiája. III. k., 982. o. (Bp., 1982.); „Magyarország hadat üzen a Szovjetunió-nak”, mindez 1941. június 26-án.; Té-nyek könyve '88, 126. o. (Bp., 1987); „1941. jún. 26. A németek bombázzák Kassát 1941. jún. 27. Mo. hadat üzen a Szovjetunió-nak”; Tények könyve '90, 190. o. (Bp. 1989); „1941. VI. 26. Kassa bombá-zásának ürügyén Magyarország hadat üzen a SZU-nak”; *Nemeskürty István*: Tél, csend, hó, halál. *Mozgó Világ*, 1983. évi 9. szám 35—47. o.

³ Werth Henrik (Rezsőháza, 1881. december 26 — Szovjetunió, 1952. május 28.), hivatásos ka-tonatiszt. A Honvéd Vezérkar főnöke 1938. szeptember 29 — 1941. szeptember 4.

alakulását, a német—szovjet viszony felmelegedését, illetve elhidegülését es igyekezett arról a politikai vezetést is tájékoztatni, illetve azt az általa helyesnek vélt irányba befolyásolni.

Werth Henrik 1941. május 6-án emlékiratban⁴ fordult a miniszterelnökhöz, Bárdossy Lászlóhoz — aki egyszemélyben a külügyminiszteri tárcát is birtokolta a kormányban —, és emlékiratában válaszolva a német—szovjet viszony jelenét, illetve várható alakulását, ajánlásokat tett a kormány részére az általa helyesnek vélt kül- és biztonságpolitika kialakításáról. Werth úgy vélte, hogy az 1938 és 1941 között Közép-, illetve Kelet-Közép-Európában bekövetkezett változások, az új erőviszonyok új feladatokat, lehetőségeket kínálnak Magyarországnak. Megítélése szerint a jövő magyar külpolitikáját nem az expanzivitás, hanem a biztonság kell, hogy irányítsa. E biztonság letéteményese pedig csak egy Németországgal szoros szövetségben levő Magyarország lehet. Megítélése szerint a térségben Románia katonailag meggyengült, Szlovákia katonailag nem tekinthető komoly tényezőnek, Jugoszlávia szétesett — tehát az egykori kisantant nem jelent erőt. Németország mellett a Szovjetunió a térség meghatározó ereje. Werth meglátása szerint a két nagyhatalom között a háborús konfliktus igen rövid időn belül kitörhet, melyben Magyarországnak — jövője szempontjából — egyértelműen Németország mellett kell állnia, mert ezt követeli meg az ország érdeke, biztonsága.

Werth a politikától határozott állásfoglalást kívánt, melynek birtokában megteheti a szükséges katonai előkészületeket.

Bárdossy László miniszterelnök Werth nézeteit alapvetően osztva, de azokat politikusként kezelve úgy vélte, hogy felesleges ilyen mértékben előreszaladni és a kormánynak szabad kezet kell hagyni a politika alakítására, meg kell várni a német részről történő megkereséseket, mivel — ellentétben a katonai vonallal — a külpolitikai vonalon tett magyar kísérletek a német vélemények, álláspont kipuhatolására eredménytelenek maradtak. Bárdossy ezen véleményét 1941. május 12-én a Werth Henriknek megküldött válaszában részletesen kifejtette,⁵ utalva arra, hogy a vezérkar főnöke által felvetett, Németországgal kötendő garanciális és segélynyújtási politikai és katonai szerződés „...nem azon fordul meg, hogy egy ilyen szerződés megkötése kívánatos-e, hanem, hogy a Német Birodalom egyáltalán hajlandó-e Magyarországgal a kölcsönösség alapján ilyen szerződést létesíteni”.⁶

Werth Henrik az 1941. május 12-én keltezett miniszterelnöki választ követően ismét memorandumban fordult Bárdossy Lászlóhoz, melyben fenntartotta korábban megfogalmazott véleményét és javasolta a kormánynak a magyar—német politikai és katonai együttműködés felvetését a német kormány felé.⁷

A vezérkar főnöke — katonai okokból érthető — sürgetései ellenére sem érkezett határozott válasz a miniszterelnökségről részére. Ezért 1941. június 14-én átiratban fordult⁸ a külügyminiszterhez, melyben a napokon belül ki-

⁴ Werth Henrik 1941. május 6-i emlékiratát — lényegtelen szöveghagyásokkal — közli: Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához 1936—1945. V. kötet, Magyarország külpolitikája a nyugati hadjárattól a Szovjetunió megtámadásáig 1940—1941. Bp., 1982. (a továbbiakban: DIMK V.) 1097—1100. o., 778. számú irat

⁵ Bárdossy László választát l.: DIMK V. 1114—1116. o., 783. számú irat

⁶ Uo. 1114. o.

⁷ Werth 1941. május 31-i emlékiratát l.: DIMK V. 1142—1143. o., 806. számú irat

⁸ A vezérkar főnökének átiratát l.: DIMK V. 1176—1179. o., 839. számú irat

robbanható német—orosz háborúban szükséges és általa elkerülhetetlen magyar részvételt is megindokolta. Véleménye szerint Magyarországnak részt kell vennie a háborúban:

- „1. mert ezt követeli az ország területi épségének, valamint állami, társadalmi és gazdasági rendszerünk biztosítása,
2. mert jövőnk érdekében az orosz szomszédság gyengítése és eltávolítása határainktól elsőrendű nemzeti érdekünk,
3. mert erre kötelez keresztény nemzeti alapon álló világnézetünk és a bolsevizmussal szembeni elvi állásfoglalásunk úgy a múltban, mint a jelenben is,
4. mert politikailag a tengelyhatalmak mellett véglegesen lekötöttük magunkat,
5. mert további országgyarapításunk is ettől függ.”⁹

Werth álláspontjának kifejtése mellett kérte a magyar királyi kormányt, hogy közölje „... Magyarország német—orosz háború esetén milyen álláspontra kíván helyezkedni, illetőleg milyen magatartást fog tanúsítani”,¹⁰ és egyben ismételten megismételte korábbi javaslatát, miszerint „... a kormány haladéktalanul lépjen érintkezésbe a német kormánnyal és tegyen formális ajánlatot a német—orosz háborúhoz való önkéntes csatlakozásunkra”.¹¹ Javasolta továbbá a vezérkar főnöke bizonyos, elengedhetetlennek látszó katonai rendszabályok elrendelését, nevezetesen a határvédelem teljessé tételéhez szükséges alakulatok mozgósítását, a repülőerők és a légvédelem mozgósítását, a katonai honi légvédelmi készütség elrendelését; a gyorshadtest mozgósítását, valamint egyelőre az I. a VI., a VII. és VIII. hadtestek, továbbá a legfontosabb fővezérségi közvetlenek mozgósítását.¹²

Werth Henrik átiratát az 1941. június 14-ei rendkívüli minisztertanácsi ülésen megvitatták.¹³ A minisztertanácsi ülés eredményét úgy lehetne összegezni, hogy a kormány, ellentétben a vezérkar főnökének javaslatával nem kívánt önként felajánlkozni a várható német—orosz fegyveres konfliktus esetére a német kormánynak.

Bárdossy László miniszterelnök, látva a vezérkar főnökének egyre erősödő fellépéseit, amelyek a kormány politikai lépéseit is nehezítették, Werth számára „ajánlásokat” fogalmazott meg,¹⁴ melyek szem előtt tartását kérte a né-

⁹ Uo. 1177. o.

¹⁰ Uo. 1178. o.

¹¹ Uo.

¹² Uo. 1179. o.

¹³ A rendkívüli minisztertanácsi ülés vonatkozó részét közli: DIMK V. 1180—1182. o., 840. számú irat

¹⁴ Bárdossy „ajánlásait” a következőképpen foglalta össze:

„1. egy esetleges német katonai akcióban való részvételünket a német birodalmi kormánynak nem ajánljuk fel. Ha azonban közreműködésünket a német birodalmi kormány később szükségesnek tartaná és eziránt kifejezett felszólítást intézne hozzánk, ennek természetesen eleget tennénk;

2. a szükséges védelmi intézkedések foganatosításánál teljes összhangban kívánunk eljárni a német birodalmi kormánnyal, illetőleg a német hadvezetőséggel;

3. katonai felkészültségünk defenzív jellegű fokozására irányuló intézkedéseinknél szem előtt kell tartanunk azt, hogy vasútvonalaink német katonai szállításokkal nagymértékben igénybe vannak véve, ami a dolog természete szerint — az összhangot a magyar és német hadvezetőség intézkedései között meg nagyobb mértékben szükségessé teszi;

4. katonai készütség fokozása a most adott időpontban esetleg igen kedvezőtlenül hathat vissza az idényszerű mezőgazdasági munkálatokra és kockázthatja a termés eredményét, ami a Német Birodalom szempontjából nemcsak nem közömbös, de a birodalmi kormány érdekeivel nyilván ellentétben volna.

Arra kérem Nagyméltóságodat, méltóztassék kilátásba vett megbeszéléseinél a fenti szempontokat szem előtt tartani s azokra a német hadvezetőség Nagyméltóságoddal érintkezésbe lépő képviselőjének figyelmét is felhívni.” DIMK V. 1185. o.

met katonai vezetés illetékeseivel folytatandó megbeszélésein. A magyar vezérkar főnöke, Werth Henrik és Franz Halder vezérezredes¹⁵ között 1941. június 19-én Budapesten került sor megbeszélésre. E megbeszélésről Werth a következő feljegyzést készítette:

„Budapest, 1941. június 19.

1. Halder nézete szerint a németek az orosz kérdést fegyveresen fogják elintézni.

2. Ez az elintézés rövid időn belül (kb. 1 hét) megtörténik.

3. Jó lett volna, ha Magyarország a Kárpátok vonalát jobban biztosította volna, de most már Magyarország ne tegyen semmi olyan rendszabályt, ami az oroszokat »alarmírozná«, vagy ami a Magyarországon át történő német szállításokat befolyásolhatná.

4. Magyarország készüljön fel arra, hogy ha a német hadműveletek következtében az oroszok tömegesen átlépnék a magyar határt, azokat lefegyverezhesse.

5. Ha a németeknek szükségük volna a Kárpátalján át vezető vasútvonalakra, akkor azokat Magyarország bocsássa a németek rendelkezésére.

6. Magyarország engedélyezze a német rádióállomások telepítését.

7. Amennyiben Magyarország részéről mégis szükségessé válnának bizonyos katonai rendszabályok, akkor Himer tábornok¹⁶ útján a Vezérkar Főnökét arra külön fogja kérni.¹⁷

A Werth által készített feljegyzés szerint a német katonai és politikai vezetés egyelőre még nem számolt a német—szovjet háború kezdetén tényleges magyar katonai részvétellel, de annak szükségyszerű igénylését nem zárta ki.

A vezérkar főnökének a közelgő német—szovjet háború kitöréséről nyert információit, annak esetleges Magyarországra gyakorolt hatását a 2. vkf. osztályhoz befutó jelentések is alátámasztották. A 2. vkf. osztály nyilvántartó (a beérkezett jelentések elemzését végző — Sz. S.) alosztálya által 1941. június 21-én keltezett, 18.529//eln-2. vkf. nyil.-1941. számú összegzés német—oros viszonyt taglaló része beérkezett hiteles információk alapján a német—orosz „helyzet tisztázódását” legkésőbb 48 órán belülre tette. Ugyanakkor a háború esetén a Szovjetunió Magyarországgal szembeni magatartásáról eképpen vélekedett: „Valószínűnek látszik, hogy a Szovjet Magyarországgal szemben éppen úgy fog eljárni a háború kitörése esetén, mint a többi környező országokkal szemben, tehát légi és esetleg földi támadás várható.”¹⁸ (Kiemelés tőlem — Sz. S.)

Ezen helyzetértékelésre, illetve annak idézett tartalmára, úgy vélem, érdemes lenne felfigyelniük a kassai bombatámadás körülményeit kutató történészeknek, hiszen a szovjet levéltárak anyagai, a szovjet hadműveleti tervek — német támadást feltételezve, azok ereje, iránya — máig sem ismertek a kutatók előtt. Szinte elképzelhetetlen, hogy a szovjet katonai vezetés ne rendelkezett volna nyugatról jövő támadások esetére kidolgozott haditerffel.

¹⁵ Halder, Franz (Würzburg, 1884. június 30 — Aschau, 1972. április 2.), hivatásos katonatiszt, vezérezredes. Az OKH (szárazföldi hadsereg) vezérkari főnöke 1939. szeptember 1-jétől 1942. szeptember 24-éig.

¹⁶ Himer, Kurt (Cottbus, 1888. december 21 — ?, 1942. március 26.), hivatásos katonatiszt, 1941 tavaszától 1941 őszéig Budapesten működő német összekötő törzs parancsnoka.

¹⁷ DIMK V. 1190—1191. o., 849. számú irat

¹⁸ DIMK V. 1202—1203. o., 858. számú irat. Az irat aláírója helyesen Bartalis őrnagy

Ezen előzmények rövid áttekintése és felvázolása után, úgy vélem, nem túl-
 zás megfogalmazni azon véleményt, miszerint a feszült német—szovjet viszony,
 illetve annak háborúba torkollása esetén a magyar politikai és katonai vezetés
 között az esetleges részvétel kérdésében nem állottak fönn áthidalhatatlan el-
 lentétek. A kormány, a politikai vezetés az önkéntes felajánkozás helyett a
 német kérés bevárását tartotta célszerűnek, míg a katonai vezetés az önkéntes
 csatlakozást részesítette előnyben. A két álláspont közötti alapvetően kicsiny,
 de mégis kitapintható ellentmondást azonnal feloldotta az 1941. június 26-ai,
 Kassa városa ellen végrehajtott, részleteiben — a támadók kiléte, a gépek tí-
 pusa stb. — máig nem tisztázott bombatámadás. E támadás és a Kőrösmező—
 Budapest között közlekedő gyorsvonat „meggéppuskázása” adott okot a magyar
 katonai és politikai vezetésnek arra, hogy az országot a Szovjetunió elleni há-
 borúban már részt vevő országok — Németország, Finnország, Románia, Szlo-
 vákia — mellé felsorakoztassa.

A Magyarország hadbalépését kiváltó ún. „kassai bombázásnak” mára már
 tekintélyes irodalma van a hazai és külföldi kutatók jóvoltából,¹⁹ de még sen-
 kinek sem sikerült ezidáig hitelt érdemlően bebizonyítani, hogy kik bombáz-
 ták Kassát. Írásomban nem kívánok a kassai bombázás kérdésével foglalkozni
 — amint azt jeleztem is —, mivel a rendelkezésre álló adatok alapján nem tud-
 nék állást foglalni egyik eddigi verzió — német, szlovák, román, szovjet —
 mellett sem. Lényegesebbnek tartom viszont megvizsgálni a bombatámadást
 követően kialakult helyzetet, a magyar hadbalépés körülményeit, annak elha-
 tározását, hiszen ötven esztendő távlatára ellenére még ezek sem világosak eléggé.
 Mivel megítélésem szerint ehhez elegendő forrás áll a kutató rendelkezésére,
 talán egyszerűbb is ezt a kérdést elemezni.

A legtöbb — Magyarország második világháborús történetét is tárgyaló —
 munkában azt olvashatjuk, hogy Magyarország 1941 júniusában hadat üzent
 a Szovjetuniónak,²⁰ illetve, hogy a Bárdossy László vezette magyar kormány
 az érvényes törvényeket kijátszva belépett a Szovjetunió elleni háborúba²¹
 és ezzel a lépéssel a második világháború aktív résztvevőjévé vált. A memoár-
 irodalomban ennek a két álláspontnak a vegyítésére is találhatunk példát, nem
 kevés egyéb pontatlansággal is fűszerezve a ténynek „kikiállított” állítást.
 „Hadüzenet ... valamivel a délvidéki dolgok után újra behívtak. Így módon
 1941 júliusában, amikor a kassai hamis repülőtámadás történt, (sic!) katona
 voltam. ... Sokan mondták, hogy hiszi a piszi, egy szál repülő (sic!) miért bom-
 bázná éppen Kassát? ... Mindenesetre világossá vált, hogy Bárdossy László
 miniszterelnök, az a megszállott, gyomorhajos örült, a hadüzenet (sic!) felé
 viszi az országot.”²²

19 A kassai bombatámadással foglalkozó irodalomból a teljesség igénye nélkül: *Borsányi
 Julián*: Das Rätsel des Bombenangriffs auf Kaschau 26. Juni 1941. München, 1978.; *Borsányi
 Julián*: A magyar tragédia kassai nyitánya. München, 1985.; *Borus József*: Kassa bombázásáról.
História, 1985. évi 2. szám; *Dombrády Lóránd*: Adalékok Kassa bombázásához. *Hadtörténelmi
 Közlemények*, 1979. évi 2. szám; *Ormay József*: Kassai bombák. *Magyar Szárnyak*. (Kanada)
 1982.; *Olvedi Ignác*: A Honvéd Vezérkar és a kassai „casus belli”. *Honvédelem*, 1981. évi 9. és
 10. szám; *Olvedi Ignác*: Kassa bombázása — „casus belli” a Szovjetunió elleni hadbalépéshez.
Történelmi Szemle, 1985. évi 2. szám; *Ránki György*: „Ki bombázta Kassát?” *Élet és Irodalom*,
 1976. 16. szám, valamint a *Hungarian Studies Review* c. folyóirat Vol. X. Nos 1—2. (Special Vol.)
 számában *Thomas Sakmyster*, *Francis Wagner* és *N. F. Dreislinger* írásai.

20 L. a. 2. számú jegyzetet!

21 *Nemeskürty István*: Tél, csend, hó, halál. *Mozgó Világ*, 1983. 9. szám 43. o.; *Lévai Jenő*: A
 margitkörüti vészbírák. Bp., 1945. 57. o.

22 *Boldizsár Iván*: Don — Budapest — Párizs. Bp., 1982. 17. o.

Az előbb leírtak közrebocsátása után nézzük meg, milyenek voltak a hadbalépés körülményei, mennyire helyálló a „hadüzenet” kifejezés használata!

Ismeretes, hogy a „kassai bombázás”, valamint a Kőrösmező—Budapest között közlekedő gyorsvonat Rahó és Tiszabonkút közötti „meggéppuskázása” után, még a nap folyamán, 1941. június 26-án rendkívüli ülésre hívták össze a minisztertanácsot, amely a kora délutáni órákban tárgyalta a váratlanul kialakult helyzetet. A rendkívüli minisztertanács ülést megelőzően azonban Horthy Miklós kormányzó²³ fogadta a támadás hírével őt felkereső Werth Henrik gyalogsági tábornokot, a Honvéd Vezérkar főnökét és Bartha Károly²⁴ szolgálaton kívüli tábornagyot, honvédelmi minisztert, valamint a katonák után kissé megkésve érkező miniszterelnököt, Bárdossy Lászlót. A kormányzónál lezajlott rövid megbeszélés tárgya a „kassai bombázás” volt, illetve a következtében kialakult helyzet, a foganatosítandó lépések. A megbeszélések pontos rekonstruálására nincs lehetőségünk. Horthy Miklós emlékirataiban²⁵ elég nagyvonalúan tárgyalja a kérdést és a különböző kiadásokban — nem csak formai, de ténybeli! — eltérés is van a szövegek között. Bárdossy Lászlónak a budapesti népbíróság előtt elmondott ún. utolsó beszédei közelíthetik meg leginkább a valós értékelést. Ő azt mondta: „A támadás (mármint a kassai — Sz. S.) éppen a legérzékenyebb pontján érintette az államfő, a magyar hadvezetőség és a tisztikar lelki alkatát, számukra egyformán a katonai becsület és bátorság kérdésévé vált, hogy az ismételt provokátlan támadás után Magyarország se maradjon tétlen. A hadvezetőség kifejezésre juttatta, hogy elviselhetetlen szégyennek tartaná, ha Magyarország még most sem vállalna részt a háborúban, ugyanezt jelentette ki igen kategorikus formában a Kormányzó.”²⁶ Az államfő ezen kategorikus kijelentésére alkotmányos lehetősége is adva volt. Az 1920. évi I. és XVII. törvénycikk biztosította számára a Szovjetunió elleni katonai megtorlásról szóló döntés meghozatalát. Horthy döntését nem befolyásolhatták zavaró tényezők, hiszen a katonák — Werth és Bartha — szovjet támadó repülőgépekről adtak tájékoztatást és fel sem tételezték akkor, hogy a támadók mások is lehettek volna. Ugyanakkor ezen döntés a kormányzónak sem okozott különösebb nehézséget, melyet bizonyít 1941. június 28-án Hitlerhez²⁷ írott levele, illetve annak részlete: „Im Geiste der Solidarität hat meine Regierung gleich nach dem Beginn des deutsch—russischen Krieges die diplomatischen Beziehungen zu der sowjet-russischen Regierung abgebrochen und die sowjet-russische Luftwaffe über ungarischen Boden wiederholt heuchlerische Bombenangriffe unternahm, habe ich den Kriegszustand mit Russland erklären lassen.”²⁸ (Kiemelés tőlem — Sz. S.) Horthy Miklós ezen levele cáfolja azon állítást, miszerint Hitler 1941. június 21-ei levelére elutasítólag reflektált volna.²⁹

²³ Horthy Miklós (Kenderes, 1868. június 18 — Estoril [Portugália], 1957. február 9.), hivatásos tengerésztiszt, 1920. március 1-je és 1944. október 16-a között Magyarország államfője.

²⁴ Bartha Károly (Budapest, 1884. június 18 — Linz [Ausztria], 1964. november 22.), hivatásos katonatiszt, Honvédelmi miniszter 1938. november 15-e és 1942. szeptember 24-e között.

²⁵ Horthy Miklós: Emlékirataim. Buenos Aires, 1953.: Toronto, 1974. Budapest, 1990. A buenos airesi kiadás Kassára vonatkozó része eltér a torontói — második —, illetve az utóbbi alapján készült budapesti kiadás szövegétől! Horthy a buenos aires-i, de a későbbi kiadás szövegeiben a Krudy Adám-féle legendának ad helyt. A kérdésben elfoglalt álláspontjáról nem ír.

²⁶ Bárdossy László: A nemzet védelmében. (Fahrwangen, 1976) 54—55. o.

²⁷ Hitler, Adolf (Braunau am Inn, 1889. április 20 — Berlin, 1945. április 29.) 1933. január 30-a és 1945. április 29-e között Németország kancellárja, 1934. augusztus 2-ától államfője („vezér”) is.

²⁸ DIMK V. 1244—1245. o., 891. sz. irat.

²⁹ V. ö.: Horthy Miklós: Emlékirataim. Buenos Aires, 1953. 224. o. Toronto, 1974. 226. o., Budapest, 1990. 250.o.

A kormányzónál lezajlott megbeszélésről Bárdossy László és Bartha Károly — a kormányzói döntés ismeretében — sietett a sebtében összehívott minisztertanácsi ülésre.

Mint ismeretes, a minisztertanács 1941. június 26-ai rendkívüli üléséről két jegyzőkönyv-variáns maradt fenn. A kutatók előtt az egyik mint a Bárdossy-, a másik mint a Bárczy-féle variáns ismert.³⁰ A történészek többsége általában a Bárczy-féle variánst tekintette hitelesnek és használta fel publikációiban.

A Bárdossy-féle jegyzőkönyv — pontosabban a „Bárdossy László lemondásban levő miniszterelnöknek 1942. március hó első felében átstilizált fogalmazványa azon jegyzőkönyvről, amelyet Bárczy államtitkár 1941. június 28-án terjesztett elő” — tanúsága szerint a kormány rendkívüli ülésén a *hadüzenet* kifejezés egyetlen egyszer sem hangzott el. Bárdossy, miután ismertette a kormány jelenlevő tagjaival a kassai és rahói támadások tényét — Horthy Miklós kormányzó és a Honvéd Vezérkar állásfoglalásának ismeretében —, a következőket mondotta: „A szovjet kormánnyal a diplomáciai viszonyt már megszakítottuk. (1941. június 23-án — Sz. S.) Ezen provokátlan támadás következtében kell ma dönteni afelett, hogy hadiállapotban levőnek tekintsük-e magunkat Szovjetországgal. Nézetem szerint ezen légitámadás új helyzetet teremt, amellyel szemben azonnal reagálnunk kell. Nézetem szerint ki kellene mondani azt, hogy e támadás következtében hadiállapotban levőnek tekintjük magunkat Szovjetországgal szemben.”³¹

Bárdossy László felszólalását Bartha Károly honvédelmi miniszteré követte. Ő — aki szintén részt vett a Horthynál megtartott megbeszélésen — azon véleményének adott hangot, hogy azonnal reagálni kell a szovjet támadásra és saját repülőkkel megtorolni azt. A hadiállapot kérdéséről a következőket mondotta: „...miután Szovjetország részéről indokolatlan és provokátlan támadás érte Magyarországot és így hadiállapotot idézett elő ellenünk, mi is hadiállapotban levőnek jelentjük ki magunkat.”³² A továbbiakban Bartha honvédelmi miniszter azt is hangoztatta, hogy egyedül „mi nem veszünk részt a háborúban” — a román és a szlovák állam hadseregei ekkor már jelentős erőkkel harcoltak a Szovjetunió ellen, a finn hadsereg is bekapcsolódott a harcokba és Olaszország is hadat üzent a Szovjetunióknak — annak ellenére, hogy a bolsevizmus elleni harcot legkorábban Horthy Miklós hirdette meg.

A rendkívüli minisztertanácsi ülésen részt vevő miniszterek³³ osztották Bárdossy és Bartha — és ezzel gyakorlatilag Horthy Miklós kormányzó — álláspontját. Mindössze Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter volt az a kormány

³⁰ Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban: OL) Minisztertanácsi jegyzőkönyvek K 27. Az 1941. június 26-ai rendkívüli minisztertanácsi jegyzőkönyve

³¹ OL K 27. Az 1941. június 26-ai rendkívüli minisztertanácsi jegyzőkönyve, Bárdossy-variáns

³² Uo.

³³ Bárdossy László és Bartha Károly mellett a minisztertanácsi ülésen jelen voltak: *Höman Balint* (Budapest, 1885. december 29 — Vác, 1951. június 2.) vallás- és közoktatásügyi miniszter 1939. február 16. — 1942. július 3.; *Bánffy Dániel* (Nagyenyed, 1893. szeptember 18 — Budapest, 1955. április 7.), földművelésügyi miniszter 1940. december 30 — 1944. március 22.; *Keresztes-Fischer Ferenc* (Pécs, 1881. február 18 — Vöcklabruck [Ausztria], 1948. március 3.), belügyminiszter 1938. május 14 — 1944. március 22. (Egyéb miniszteri tisztjeire l.: *Böhlöny József*: Magyarország kormányai 1848—1987. Bp., 1987. 316. o.); *Radocsay László* (Istvánfőde, 1878. november 18 — Budapest, 1968. november 14.), igazságügyminiszter 1939. november 9 — 1944. március 22.; *Reményi-Schneller Lajos* (Budapest, 1892. március 15 — Budapest, 1946. augusztus 24.) (Egyéb miniszteri tisztjeire l.: *Böhlöny*: i. m. 353. o.); *Varga József* (Budapest, 1891. február 8 — Budapest, 1956. december 28.), iparügyi miniszter 1939. július 25 — 1943. március 29., kereskedelmi- és közlekedésügyi miniszter 1939. október 27 — 1943. március 29.; *Laky Dezső* (Csurgó, 1887. február 1 — Budapest, 1962. július 30.), tárcanélküli miniszter az ország közelítésének vezetésére 1940. december 17 — 1941. szeptember 15. (Csak a minisztertanács végére érkezett meg.)

tagjai közül, aki a hadiállapot beálltának bejelentését túl korainak tartotta — de elvileg ő sem zárkózott el előle — és úgy vélekedett, elégséges a magyar—szovjet határ megerősítése. Véleménye szerint meg kell várni amíg a németek politikai vonalon (is) kéri Magyarországot hadbalépését a Szovjetunió ellen.

A minisztertanács az elhangzott vélemények összegzése után határozatot hozott, amelyet Bárdossy László miniszterelnök a következőképp foglalt össze: „A kormány egyhangúlag elhatározta, hogy szükségesnek tartja azonnali retorzióképpen, hogy repülőgépeink még ma visszaüssenek azon támadásra, amelyet a mai napon szovjet repülőgépek intéztek a körösmezei robogó vonat, majd Kassa városa ellen.

Megállapítja, hogy a belügyminiszter úr pillanatnyilag nem látja szükségességét, hogy már ma kimondassék az, hogy hadiállapotban levőnek tekintjük magunkat Oroszországgal szemben, a kormány tagjainak ezen állásponttal szemben az az elhatározása, hogy a légitámadási retorzió mellett egyidejűleg kimondassék az, hogy a szovjet légihaderő a mai nap folyamán magyar terület ellen intézett ismételt népjogellenes indokolatlan és provokálatlan támadásai következtében Magyarország a hadiállapotot a Szovjetunióval beállottnak tekintti.”³⁴

Bárczy István miniszterelnökségi államtitkárnak,³⁵ a minisztertanácsi jegyzőkönyv vezetőjének az 1941. június 26-ai rendkívüli minisztertanácsi ülés jegyzőkönyvéhez — Bárdossy-féle variáns — fűzött *utólagos* (!) megjegyzései szerint ezt a jegyzőkönyvet Bárdossy László miniszterelnök csak 1942. március 10-én iratta alá a kormány tagjaival, és azt állítja, hogy a hadiállapot beálltának azonnali bejelentését Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszteren kívül ellenezte még Bánffy Dániel földművelésügyi, Radocsay László igazságügyi és Varga József iparügyi (megbízva a kereskedelmi és közlekedésügyi minisztérium vezetésével is) miniszter is.

Az úgynevezett Bárczy-féle jegyzőkönyv-variáns szerint — amelynek végső kicsengése, amint látni fogjuk, teljes mértékben megegyezik a Bárdossy-variánsával — az előbb említett négy miniszter ellene volt a hadiállapot beállta bejelentésének és a minisztertanács ennek ismeretében a következő határozatot hozta, melyet Bárdossy miniszterelnök így fogalmazott meg: „A kormány egyetemes abban, hogy miután repülőátadás történt, repülőgépeink még ma visszaüssenek ezen támadásra. Ezt mint a minisztertanács egyhangú határozatát kimondom.

A másik kérdésben, hogy jelentsük-e ki a hadiállapot beálltát Magyarország és a Szovjet-Oroszország között, a belügyminiszter úr ellene van, a többi miniszter úr hozzájárul.

Harmadszor kérem a honvédelmi miniszter urat, hogy csak limitált erők vétessenek igénybe.”³⁶

Bárczy István a Bárdossy-féle jegyzőkönyv-variánshoz fűzött *utólagos megjegyzéseiben használta a hadüzenet kifejezést* — talán innét az eredet? —, ez a szó ugyanis a jegyzőkönyvekben egyszer sem fordul elő! Ugyancsak e meg-

³⁴ OL K 27. Az 1941. június 26-ai rendkívüli minisztertanács jegyzőkönyve, Bárdossy-variáns

³⁵ *Bárczy István* (Budapest, 1882. október 21 — La Tour-de-Telliez [Svájc], 1952. december 18.), 1917-től a minisztertanács jegyzője 1928-tól államtitkári rangban.

³⁶ OL K 27. Az 1941. június 26-ai rendkívüli minisztertanács jegyzőkönyve, Bárczy-variáns

jegyzésben szerepel, hogy Keresztes-Fischer Ferenc mellett három másik miniszter is a hadiállapot beálltának bejelentése ellen volt.

A Bárczy-féle jegyzőkönyv-variánsnak van egy-két olyan aprónak tűnő hibája — a kutatók figyelmét ezek ezidáig elkerülték? — amelyek arra engednek következtetni, hogy a jegyzőkönyv, ellentétben az elején található megjegyzéssel, miszerint „Bárcziházi Bárczy István miniszterelnökségi adminisztratív államtitkár minisztertanácsi jegyző által 1941. június hó végén előterjesztett eredeti fogalmazvány”, *nem 1941. június végén, hanem később készült!*

Nem döntő tényező, de talán érdekesnek tűnhet, hogy a minisztertanács azon tagjai voltak a hadiállapot beálltának bejelentése ellen, akiket a népbíróóságok mint háborús bűnösöket nem vontak felelősségre, míg azok támogatták, akiket a népbíróóságok háborús bűnösöként elítéltek. Természetesen ez még nem jelentené azt, hogy a jegyzőkönyv utólagosan készült, hiszen — ismerve a magyar népbíróóságok sajátos működését — a jegyzőkönyv is lehetett (volna) alapja, egyebek mellett, a népbíróósági felelősségre vonásnak. Az viszont már a jegyzőkönyv utólagos készítése mellett szól, hogy Bárczy István az általa hitelesnek mondott jegyzőkönyv szövegében „Bartha Károly vezérezredes, honvédelmi miniszter”-ről és „Werth Henrik vezérezredes”-ről írt! A jelzett időben — 1941. június 26-a, illetve június vége — a magyar királyi honvédségben ugyanis *nem volt vezérezredesi rendfokozat!* Bartha Károly mint szolgálaton kívüli tábornok — műszaki fegyvernemtől származó háromcsillagos tábornok — töltötte be a kormányban a honvédelmi miniszteri posztot, Werth Henrik pedig gyalogsági tábornokként állt a Honvéd Vezérkar élén.

A magyar királyi honvédségben a vezérezredesi rendfokozati elnevezés bevezetéséről az 1941. július 25-ei, 50 000/Elnöki c.-1941. számú honvédelmi miniszteri körrendelet intézkedett.³⁷ Ekkor lett a honvédségben használatos gyalogsági, lovassági, tüzérségi tábornoki és tábornoknagyi rendfokozatból egységesen vezérezredesi, illetve a tábornokiból vezérőrnagyi. Az altábornagyi és tábornagyi elnevezés változatlan maradt.

A kutatók figyelmét, mint jeleztem, ezen apróságok mind a mai napig elkerülték, pedig ezek az apró, de el nem hanyagolható tények komoly jelentőséggel bírnak. Egyébként ezt az egy minisztertanácsi jegyzőkönyvet leszámítva más 1941. július 29-e előtti és utáni minisztertanácsi jegyzőkönyvben helyesen szerepel Bartha Károly rendfokozata — tábornoknagyi, illetve, a változást követően, vezérezredes. *(A két jegyzőkönyv-variáns első oldalát és a Bárczy-féle szöveg három oldalát l. a tanulmány végén! 38—42. o.)*

Az ország sorsát meghatározó minisztertanácsi döntést, mely nem volt más mint az államfő, Horthy Miklós döntésének támogatása, Bárdossy László miniszterelnök 1941. június 27-én a következő szavakkal jelentette be az országgyűlés képviselőházában: „T. Ház! (Halljuk! Halljuk!) Egészen rövid bejelentést szeretnék tenni. A Ház³⁸ elnöke méltó szavakkal bélyegezte meg a Szovjet népjogellenes és minősíthetetlen támadását. A magyar királyi kormány megállapítja, hogy a támadások következtében Magyarország és a Szovjet-Unió között a hadiállapot beállott. (Hosszantartó élénk éljenzés és taps a Ház minden

³⁷ *Honvédségi Közlöny (Szabályrendeletek)* 1941. évi 35. szám, 427—428. o.

³⁸ *Nagy András, tanácsi* (Budapest, 1882. január 29 — Budapest, 1956. július 1.), politikus, 1938. november 15-étől 1939. november 9-éig igazságügyminiszter, 1939. november 9-étől a második világháború végéig az Országgyűlés Képviselőházának elnöke.

oldalán. — Felkiáltások a szélsőbaloldalon [ott foglaltak helyet a szélsőjobb-
oldali képviselők — Sz. S.]: Ki a szociáldemokratákkal! — Maróthy Károly:³⁹
Ki velük!) Még csak egy mondatot. A magyar haderő a megfelelő megtorló
intézkedéseket meg fogja tenni. (Hosszantartó élénk éljenzés és taps a Ház
minden oldalán. —)⁴⁰

Szavazásra sem akkor, sem később nem került sor, hiszen nem hadüzenetről
volt szó, hanem egy bekövetkezett tény bejelentéséről, melyet a képviselőház
egyhangú helyesléssel vett tudomásul. Nem volt egyetlen egy olyan tagja sem
az Országgyűlés Képviselőházának, aki felszólalt volna, tiltakozott volna a há-
borút jelentő miniszterelnöki bejelentés ellen.

Hasonló volt a fogadás az Országgyűlés Felsőházában is. Ott, az 1941. július
4-én megtartott ülésen, az elnöklő gróf Széchenyi Bertalan⁴¹ a következőket
mondotta: „Tisztelt Felsőház! A szovjet-orosz részről magyar terület ellen in-
tézett, magyar életekben és vagyonokban súlyos károkat okozó minősíthetetlen
légitámadások következményeképp, hazánk hadiállapotba került a Szovjetunió-
val és az ellenségeskedések megkezdődtek. Ezekben a történelmi órákban a
magyar honvédség a Kárpátoktól keletre nyomul előre, hogy a soha nem lá-
tott hatalmas felkészültségű, nagyszerű német véderővel együtt, Európa békéje
és kultúrája, valamint hazánk biztonsága érdekében teljesítse kötelességét. Le-
gyen a Mindenható bőséges áldása hős katonáink vállalkozásán, hogy a reá-
juk háruló nagy feladatokat sikeresen megoldhassák. (Helyeslés.)⁴²

Befejezésül nézzük meg a magyar hadbalépés törvényességének, illetve a
törvénytelenységnek a kérdését! Amint azt már korábban jeleztem, ez is vissza-
visszatérő problémaként jelentkezik a publicisztikában, a memoáriródalomban,
de a történeti irodalomban is. Először (?) Lévai Jenő A margitkörúti vészbírák
című, 1945-ben megjelent könyvében volt olvasható, hogy „Bárdossy az Or-
szággyűlés előzetes hozzájárulása nélkül, tehát teljesen törvénytelenül megál-
lapítja: ... »a támadások következtében Magyarország és a Szovjetunió között
beállott a hadiállapot!«⁴³

Lévai Jenő nyomán sokan mások is átvették ezt a megállapítást. Helyesen is
tették volna azt, amennyiben hadüzenetről lett volna szó és 1941-ben csak az
1920. évi I. törvénycikk, illetve annak 13. §-a lett volna hatályban.⁴⁴ Ezen tör-
vénycikk 13. §-a ugyanis kimondta, hogy „Hadüzenethez vagy a hadseregnek az
ország határain kívüli alkalmazásához és békekötéshez a nemzetgyűlés előzetes
hozzájárulása szükséges.”⁴⁵ 1941. júniusában azonban közel huszonegy esztende-
je érvényben volt az 1920. évi XVII. törvénycikk⁴⁶ is, amely az 1920. évi I. tör-
vénycikk novellájának volt tekinthető. Ezen törvénycikk 2. §-a pedig a követ-
kezőket tartalmazta: „Az 1920. I. t. c. 13. §-ának ötödik bekezdése második mon-
datként a következő rendelkezéssel egészítettük ki: Közvetlen fenyegető ve-

39 Maróthy Károly (Keszthely, 1897 — ?), ügyvéd, újságíró. 1935-től országgyűlési képviselő.
40 Az Országgyűlés Képviselőházának naplója 1939–1944. X. k. 305. o., 1941. június 27-ei, 202.
ülés.

41 Széchenyi Bertalan (Sopron, 1866. október 24 — Budapest, 1943. június 3.), politikus, nagy-
birtokos. 1935 áprilisától az Országgyűlés Felsőházának elnöke.

42 Az 1939. június 10-re összehívott Országgyűlés Felsőházának Naplója II. k. Bp., 1942. 235. o.
43 Lévai Jenő: A margitkörúti vészbírák Bp., 1945. 57. o.

44 1920. évi I. törvénycikk az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gy-
akorlásának ideiglenes rendezéséről 1920. évi Országos Törvénytár 1. szám 1–6. o.

45 Uo. 5. o.

46 1920. évi XVII. törvénycikk az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom
gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló 1920. évi I. t. c. 13. §-ának módosításáról. 1920.
évi Országos Törvénytár 12. szám 77-78. o.

szély esetében a kormányzó a magyar összminisztérium felelőssége és a nemzetgyűlés késedelem nélkül kikérendő utólagos hozzájárulása mellett a hadseregnek az ország határain kívül alkalmazását elrendelheti.”⁴⁷

Horthy Miklós kormányzó, élve az alkotmányos jogaiban biztosított lehetőséggel, ezt az utat választotta! Ezen lépés ellen sem a magyar kormány, sem az országgyűlés nem élt kifogással. A döntést nem előzte meg tiltakozó jegyzék, kérdés, megkeresés a szovjet kormányhoz. A magyar katonai és politikai vezetés a második világháború addigi menetéből ítélve arra következtetésre jutott, hogy egy gyors lefolyású háború résztvevőjévé válik az ország, csekély veszteségek árán sikerül lépést tartani a környező országokkal és így megőrizni a győzelem utánra az addig elért revíziós eredményeket, esetleg azokat még Magyarország javára módosítani.

47 Uo. 77–78. o.

3./BÁRDOSSY

...Bárdossy László lemondásában levő miniszterelnöknek 1942.március hó első felében áttilizált fogalmazványa azon jegyzőkönyvről, amelyet Bárczy államtitkár 1941.évi június hó 28-án terjesztett elő.

J e g y z ő k ö n y v e

az 1941. évi június hó 26-án Budapesten tartott rendkívüli minisztertanácsnak.

Dr.bárdosi Bárdossy László m.kir.titkos tanácsos,m.kir.miniszterelnök ur elnöklete alatt jelen voltak:

dr.bárdosi Bárdossy László m.kir.t.t.,
m.kir.miniszterelnök, egyuttal megbizva
a m.kir.külgügyminisztérium vezetésével.

Bárdossy a.k.

Dr.vitéz Keresztes-Fischer Ferenc
m.kir.t.t.,m.kir.bellügyminiszter

Keresztes-Fischer a.k.

Dr.Reményi-Schneller Lajos m.kir.t.t.,
m.kir.pénzügyminiszter

Reményi-Schneller a.k.

br.losonczi Bánffy Dániel m.kir.föld-
mivöltségügyi miniszter

Bánffy Dániel a.k.

dr.Varga József
m.kir.t.t.,m.kir.iparügyi miniszter,
egyuttal megbizva a m.kir.kereskedelem-
és közlekedésügyi minisztérium vezetésével

Varga a.k.

Dr.Hóman Bálint
m.kir.t.t.,m.kir. vallás- és közoktatásügyi
miniszter

Hóman a.k.

Dr.Radocscay László
m.kir. t.t.,m.kir.igazságügyminiszter

Radocscay a.k.

vitéz dálnokfalvi Bartha Károly
m.kir.t.t., tábornokszernagy,m.kir.
honvédelmi miniszter

vitéz Bartha a.k.

Dr.alistáli Laky Dezső
közellátási tárca nélküli m.kir.miniszter

Laky a.k./nem volt
jelen/

Dr.borcsajenői Zsindely Ferenc
miniszterelnökségi államtitkár

Zsindely Ferenc a.k.
/nem volt jelen/

Jegyző:

dr.bárczyházi Bárczy István,m.kir.t.t.,
miniszterelnökségi államtitkár.

./.

A rendkívüli minisztertanácsi jegyzőkönyv első oldala, „Bárdossy-variáns”

Bárcziházi Bárczy István miniszterelnökségi adminisztratív államtitkár,
minisztertanácsai jegyző által 1941. június hó végén előterjesztett ere-
deti fogalmazvány.

J e g y z ő k ö n y v e

az 1941. évi június hó 26-án, Budapesten tartott rendkívüli

M I N I S Z T E R T A N Á C S N A K.

dr. bárdosi BÁRDOSSY LÁSZLÓ m.kir. t.t., m.kir. miniszterelnök ur el-
nöklote alatt jelen voltak:

dr. bárdosi Bárdossy László m.kir.t.t.,
m.kir.miniszterelnök, egyuttal megbizva
a m.kir. külügyminisztérium vezetőségével

dr.vitéz Keresztes-Fischer Ferenc m.kir.t.t.,
m.kir.bellügyminiszter

dr.Remónyi-Schneller Lajos m.kir.t.t.,
m.kir.pénzügyminiszter

bíró losonezi Bánffy Dániel m.kir.
földmivvelésügyi miniszter

dr.Varga József m.kir.t.t., m.kir.iparügyi
miniszter, egyuttal megbizva a magyar kir.
kereskedelm- és közlekedésügyi minisztéri-
um vezetőségével,

dr.Hóman Bálint m.kir. t.t.,m.kir.vallás-
és közoktatásügyi miniszter

dr.Radocsay László m.kir. t.t.,m.kir.igaz-
ságügyminiszter,

vitéz dálnokfalvi Bartha Károly m.kir.t.t.,
tábornaszernagy, m.kir.honvédelmi miniszter

dr.borosjenői Zeindely Ferenc miniszterel-
nökségi államtitkár nem volt jelen

Laky Dező miniszter a minisztertanács
végén érkezett.

J E G Y Z Ó:

dr.bárcziházi Bárczy István m.kir.t.t.,
miniszterelnökségi államtitkár.

A rendkívüli minisztertanácsai jegyzőkönyv első oldala, „Bárczy-variáns”

Bartha Károly honvédelmi miniszter: ez az utolsó alkalom, hogy még a németek oldalán becsülettel résztvehetünk az oroszok elleni háborúban. Elrendelném a mozgósítást.

Héman vallás- és közoktatásügyi miniszter tájékoztatni kellene a kabinetet, hogy mi történt.

Bárdosy Kázmér miniszterelnök: Németország részéről, illetve Németországon belül a politikai vonalon semmiféle kérés vagy kívánság nem merült fel. Én próbáltam báró Weizsäckerrel a német birodalmi külügyminisztérium államtitkárát, amikor ő Budapesten időzött mint magánember, pár héttel ezelőtt nyilatkozatra bírni, egy német-orosz konfliktus eshetőségei iránt. Ő hűvösen kitért azzal, hogy nincs orosz kérdés. Sztójaj Döme berlini követünk kezdettől fogva sürgette, álljunk aktíva a német vonal mellé. Tehát egy a magyar külügyminisztérium, mint berlini követünk próbálta tisztázni a helyzetet. Junius 18.-án a budapesti német követ csak annyit közölt, hogy ajánlatos volna defenzív rendszabályokat fogantatnunk. Ezután következett egy momentum a katonai vonalon: Halder vezérezredes, a német vezérkar főnöke, repülőgépen Budapestet érintette és tárgyalt Worth Henrik vezérezredessel, a honvéd vezérkar főnökével. Vasárnap, junius 22.-én a budapesti német követ von Erdmansdorf közölte velem mint külügyminiszterrel, hogy vasárnap reggel 4 óra óta hadiállapot állott be Németország és Oroszország között. Erdmansdorf német követ egy levelet adott át Hitler részéről

./.

A „Bárdosy-variáns” 23. oldala helytelen rendfokozati megjelöléssel

a Kormányzónak. Hitler ebben közli a Kormányzóval a hadiállapot beálltát Németország és Oroszország között és hozzáfűzi, hogy reméli, hogy a Német Birodalom ezen határozását méltányolni fogják Magyarországon. Semmi más közlés.

Most kapott Werth Henrik vezérezredes Halder vezérezredestől egy közlést: "Die deutsche Heeresleitung wäre dankbar, wenn Ungarn mittun könnte" Werth erre azt válaszolta Haldernek, hogy ezt közölni fogja a magyar kormánnyal. En közölvén ezt a Kormányzó urral, ő kijelentette, hogy ez politikai kérdés és azért a birodalmi kormány közölje véleményét.

Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter:
a miniszterelnök ur hivatkozik az ország közvéleményre, amely előtt az orosz bolsevizmus elleni küzdelem ugyan lehet szimpatikus, de ez nem irányadó, ha arra kell elhatároznunk magunkat, hogy egy nagyhatalom ellen hádba menjünk. Magyarországnak nem érdeke, hogy Oroszország ellen háborút viseljünk. Az lehetséges, hogy retorzióképpen egy repülőgépet küldjünk. Offenzívára nem elég erős a hadseregünk. Komolyan résztvenni nem tudunk. Befelé lehet ez egy gesztus, de kifelé nem fogunk jó pontot kapni a németeknél, viszont az összes konzekvenciáit viselni fogjuk, hogy egy nagyhatalom ellen háborút kezdünk.

Bárdonyi János miniszterelnök: az oroszok 3 motorizált dandárral és egy lovashadosztállyal fognak Magyarországon keresztül átvonulni az oroszok ellen. Tegyük tehát valamit nagyon

./.

A „Bárczy-variáns” 24. oldala helytelen rendfokozati megjelöléssel

vunkra sem írni. Kisebb méretű készületség tekintetében osztja az előtte szóló miniszter urak véleményét, de egy kisebb méretű akciót is mellőznék. E tekintetben osztja a belügyminiszter ur véleményét.

Bárdossy László miniszterelnök: szárazföldi akciót most nem tennék.

Bartha Károly honvédelmi miniszter: csak amennyiben fölényben órozzuk magunkat.

Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter: nem gondoljátok meg, ha megindítunk egy lavinát, az hova fog vezetni!

Bárdossy László miniszterelnök: ha valamit teszünk, akkor mondhatjuk, hogy katonai és gazdasági szempontból most ezt megtettük és ez volt a maximum. De ha később a németek kérnek, hogy most tessék nagyobb erővel résztvenni, úgy mi akkor mondhatjuk, hogy ezen túl nem lehet.

Bárá Bónffy Dániel földművelésügyi miniszter: ha az oroszok megrakják a németeket, úgy Magyarország sorca meg van pecsételve. Ellene van. Osztja a belügyminiszter ur nézetét.

Bartha Károly vezérrezedés, honvédelmi miniszter: Magyarország az egyedüli ország, amely nincs háboruban a Szovjettel.

Bárdossy László miniszterelnök: nem hiszem, hogy tendencia van abban, hogy a németek előzetesen közlést nem tettek. Ha a kassai légitámadás nem jön, úgy nem tettem volna semmi akciót. De mert megtörtént a támadás, akkor hátrányba kerülünk. A szlovákok érdemszerzés miatt léptek be a hábo-

./.

A „Bárczy-variáns” 26. oldala helytelen rendfokozati megjelöléssel

Sándor Szakály

„... THE STATE OF WAR BETWEEN HUNGARY
AND THE SOVIET UNION HAS SET IN”

On the Political Background of a Decision

Summary

The event preceding to Hungary's entry into the struggles of the Second World War was the bombing attack against Kassa on the 26th of June 1941. The declaration of the state of war was preceded by an extraordinary session of the government. However it is very interesting that the original protocol of proceedings has disappeared and is known by nobody. It is easy to prove that the protocol we have was not made at the date indicated on. We can also traverse the statement that the Hungarian government declared war upon the Soviet Union by circumventing the laws and measures having legal effect. The motives of the Hungarian decision are to be searched in connection with the Hungarian—Slovakian and Hungarian—Roumanian relations of the period.

Sándor Szakály

„... L'ÉTAT DE GUERRE FUT VENU ENTRE LA HONGRIE ET
L'UNION SOVIÉTIQUE”

Sur les dessous politiques d'une décision

Résumé

L'antécédent de l'entrée de la Hongrie dans la deuxième guerre mondiale est le bombardement de Kassa le 26 juin 1941. Avant la déclaration au parlement le 27 juin 1941, il y avait une réunion extraordinaire du conseil de ministres le 26 juin 1941. Le curieux de l'affaire c'est que les actes authentiques de cette réunion ne sont toujours pas connus: des actes restés on peut prouver qu'ils n'ont pas été écrits à la date qui figure sur eux! Nous pouvons également réfuter les arguments selon lesquels le gouvernement hongrois, éludant les règles juridiques, les lois valables aurait déclaré la guerre à l'Union Soviétique. En dehors du bombardement de Kassa, surtout l'examen du rapport hungaro—roumain et hungaro—slovaque à l'époque donnée peut expliquer la décision hongroise.

Sándor Szakály

„... ZWISCHEN UNGARN UND DER SOWJETUNION IST DER
KRIEGSZUSTAND EINGETRETEN“

Über den politischen Hintergrund einer Entscheidung

Resümee

Der Einschaltung Ungarns in die Kämpfe des 2. Weltkriegs ging der Bombenangriff auf Kaschau am 26. Juni 1941 voraus. Vor der Verlautbarung im Parlament am 27. Juni 1941 fand eine außerordentliche Sitzung des Ministerrates am 26. Juni 1941 statt. Eine merkwürdige Besonderheit dieser Sitzung ist, daß ihr glaubwürdiges Protokoll bis heute unbekannt ist, denn von dem erhaltenen Protokoll kann erwiesen werden, daß es nicht zu dem Zeitpunkt angefertigt wurde, der darauf angegeben ist. Ebenfalls widerlegbar sind die Argumente, nach denen die ungarische Regierung die gültigen Rechtsregeln und Gesetze umgehend der Sowjetunion den Krieg erklärt hätte. Auf die Frage, was die ungarische Entscheidung außer dem Bombenangriff auf Kaschau beeinflußt hatte, kann vor allem die Untersuchung des ungarisch—slovakischen und des ungarisch—rumänischen Verhältnisses im betreffenden Zeitraum eine Antwort geben.

Шандор Сакай

„МЕЖДУ СОВЕТСКИМ СОЮЗОМ И ВЕНГРИЕЙ НАСТУПИЛО
СОСТОЯНИЕ ВОЙНЫ“

О политической изнанке одного решения

Резюме

Поводом вступления Венгрии в военные действия во второй мировой войне послужила бомбардировка г. Кошице 26 июня 1941 года. Заявление, прозвучавшее в парламенте 27 июня 1941 года, предшествовалось чрезвычайным заседанием парламента 26 июня того же года. Интересной особенностью этого заседания является то, что подлинный протокол его неизвестен до сего времени: ибо о сохранившемся протоколе можно доказать, что он был составлен не в то время, которым был датирован! Точно также можно опровергнуть те аргументы, согласно которым венгерское правительство объявило войну „обойдя“ действовавшие в то время правоположения и законы. Стимул — наряду с бомбардировкой Кошице, — повлиявший на решение Венгрии вступить в войну, следует искать в первую очередь в анализе венгеро—словацких и венгеро—румынских отношений в данный период.